

МУЗИЧНА ОСВІТА В ТУРЕЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Розвиток і реформування освітньої галузі в останні десятиріччя значною мірою визначаються сучасними міжнародними педагогічними ідеями: професіоналізацією, інтеграцією, універсалізацією тощо. Одним із стратегічних завдань цього напрямку є формування освіченої творчої особистості, становлення її фізичного та морального здоров'я. Науковці різних країн цікавляться вивченням можливостей та здібностей людини, зосереджуючи увагу при цьому на диференціації, індивідуальному підході, креативному мисленні тощо. В останні роки відбуваються значні зміни й у галузі музичної освіти, вирішальною ідеєю якої стає гуманізація, розвиток активно-творчих можливостей людини, її морально-інтелектуальної свободи. Гуманістична мета передбачає якісно нові, відмінні від традиційних, підходи до організації навчально-виховного процесу. Це зумовлено переорієнтацією самого суспільства на розвиток людини, її особистісних, культурних, інтелектуальних якостей, людина виступає центром різноманітних проєктів соціального розвитку. Розширення пропозиції та диференціювання спектру послуг, представлених на ринку праці, об'єктивно зумовлюють відповідні процеси і в галузі музичної освіти, починаючи від дитячих музичних шкіл і закінчуючи вищими навчальними закладами, в яких отримують ступінь магістра.

Метою статті є характеристика та аналіз музичної освіти в Туреччині, визначення проблем і пріоритетів розвитку цієї галузі на сучасному етапі, оцінка освітніх процесів на регіональному та міжнародному рівнях.

Для дослідження системи музичної освіти в Турецькій Республіці з точки зору її різноманітності насамперед слід враховувати історичні, політичні та соціальні умови функціонування цієї галузі, а також культурно-національні традиції й релігійні переконання, зважаючи при цьому на роль вчителя, його сучасні педагогічні погляди, статус, компетентність та професійні функції.

Зазначимо, що самотність музично-виконавського мистецтва будь-якої країни завжди має національне підґрунтя, підготовлену основу, а саме – національну культуру, що складається з традицій, історії, музичного досвіду поколінь тощо. Серед них особливої уваги заслуговує посилення зв'язку між культурою та освітою. Історично усталені традиції музичної освіти Турецької Республіки набувають нового значення в наш час, коли роль мистецтва у всебічному розвитку людини стає загально визнаною.

Безумовний науковий інтерес становить вивчення традиційної усної музичної творчості, зокрема, музики яничар. Деякі історики вважають, що російська військова музика за часів Петра Великого була досить близькою до турецької, або яничарської. Ймовірно цим і можна пояснити той інтерес, який виявився у XVIII столітті до військової музики Туреччини, з якою Росія в той час безупинно воювала [2].

В Османській імперії військові оркестри були важливим елементом штурмової тактики корпусу яничар. При кожному польовому формуванні існувала музична команда «мехтер», яка створювала жахливий гуркіт, додаючи звуки литавр, рогів і волинок до пострілів зі зброї та гармат під час походів турок-османів на Балкани й до Центральної Європи. Оттоманська музика «мехтер» століттями супроводжувала в бій армію Оттоманів. Вона звучала відлунням барабанів і зурн (схожому на гобой інструменті). Музика «мехтер» – це частина народної культури всієї Туреччини, символ суверенності й незалежності, її палкі звуки вселяли в солдатів силу та сміливість. Гуркотливі звуки великих барабанів «кес» були здатні позбавляти ворогів присутності духу в бою. Автори музики наполегливо працювали, щоб їх музика виробляла такий своєрідний ефект. Після відступу вони залишали багато своїх інструментів, які з часом знайшли своє місце в оркестрових партитурах європейських композиторів та успішно використовуються у виконанні сучасних симфонічних творів.

Варто вказати ще на одну особливість: пісні турецьких ашиків (поетів-піснярів) здавна мали за мету прославляти Аллаха й любов до нього. Слово «ашик» перекладається з турецької як «закоханий», отже, пісні про цілком земну

любов ашики співають і донині; виконують вони також героїчні й епічні твори, які здебільшого належать до традиційної релігійної поезії. Зазвичай ашики виконують свої пісні під власний супровід на народних музичних інструментах багламі або сазі; мелодії пісень прості та ясні, без вокальних ускладнень, характер музики – енергійний та активний.

До кінця XVIII століття інструментальне музикування розвивалося лише в напрямку традиційної національної музики. Основними інструментами були тамбурин, кеманча, кудюм. Фортепіанна музика поширилася значно пізніше. Зокрема, після сольних концертів великого Ференца Ліста в палаці «Долмабахче» у Стамбулі для падишаха Абдульмеджіта в червні 1847 року, Османська Імперія все ще була дуже далека від всебічного інтересу до фортепіанного мистецтва. Це вважалося мистецтвом закордонним, й, до речі, вельми дорогим. Тільки лише в палацових колах люди могли собі дозволити таку розкіш – навчатися грі на фортепіано.

Уряд Турецької Республіки, яка була проголошена 29 жовтня 1923 року Лозаннським мирним договором, чудово розумів, що держава, яка знаходиться на межі Європи й Азії, не може стояти осторонь від загальносвітових цінностей, зокрема, і від класичної музики. Незабаром за директивою Мустафи Кемала Ататюрка, засновника Турецької Республіки, було відкрито «Школу вчителів музики». На її базі в 1934-му році було вирішено відкрити першу консерваторію. Для цього був спеціально запрошений з Європи відомий німецький композитор, диригент, альтист і теоретик музики Пауль Хіндеміт. У 1936-му році консерваторія почала навчати своїх перших учнів. Тут було 3 відділення: відділ «вільної музики» – власне сама консерваторія, театральний відділ та відділ музичної педагогіки. Пізніше британська балерина ірландського походження, хореограф, балетний педагог мадам Нінет де Валуа, яка була запрошена урядом Туреччини, заснувала 6 січня 1948 року першу балетну студію, що також входила до складу консерваторського реєстру. Так була створена перша в Турецькій Республіці консерваторія, яка відрізнялася від типових тим, що включала, крім музичного відділу, театральну та балетну школи.

Отже, з вище зазначеного стає зрозумілим, що професійна гілка музичної освіти розвивалася протягом усього XX століття. На цьому шляху Туреччина досягла значних успіхів. Не можливо не відзначити ім'я виконавиці міжнародного масштабу Іділь Бірет (1941р.), інтерпретації фортепіанних творів якої нікого не залишають байдужим. Піаністка не лише володіє величезним репертуаром, а й здійснила аудіозапис усіх своїх концертних виступів. Поступово уряд Туреччини спрямовує свою увагу на підтримку талановитих дітей, з'являється можливість направляти їх отримувати музичну освіту за кордон, що дозволило підготувати всесвітньо відомих музикантів, таких, як Іділь Бірет (фортепіано), Суна Кан (віолончель), сестри Гюхер і Сюхер Пекінель (фортепіано), Ізмаїл Ашан (фортепіано), Фазил Сай (фортепіано) і Гюльшен Тату (флейта). Це лише деякі з багатьох відомих турецьких діячів мистецтв, які здобули призи та нагороди на міжнародних конкурсах.

До кінця XX століття в Турецькій Республіці вже сформувалася велика мережа навчальних закладів різноманітного мистецького спрямування (загального й професійного напрямку) та різних за рівнем підготовки учнів консерваторій, музичних шкіл, приватних курсів, ліцеїв мистецтв, факультетів музичної педагогіки. Хоча всі ці установи займаються мистецьким навчанням вихованців, серед них існують певні якісні та цільові відмінності. Розглянемо їх типові риси та особливості.

Дитячі музичні школи, в звичному для нас розумінні цього слова, в Туреччині відсутні. Бажаючи отримати початкову музичну освіту звертаються або до приватних музичних центрів (курсів), або в консерваторії. Приватні центри музики (чи мистецтва) є майже в кожному місті. Музична освіта в цих закладах спрямована на отримання слухачами початкових музичних навичок на спрощеному рівні. Такі центри орієнтовані на навчання учнів, чиї батьки бажають надати дитині загальний музичний розвиток та вважають музику потужним виховним засобом. Крім музичної освіти, тут пропонуються курси сценічного мовлення, живопису, традиційних танців і класичного балету. Наприкінці XX століття музичні курси перейшли під патронат Міністерства

освіти; по закінченню чотирирічного терміну за певною навчальною програмою («муфредат») учневі видається сертифікат. Потім за бажанням можна продовжити навчання за так званою «Вільною програмою», тобто поза рамками «муфредата».

Професійна початкова музична освіта в Туреччині надається в державних консерваторіях при окремих університетах. Університетів, що мають свої консерваторії, небагато, всі вони розташовані, як правило, у великих містах. Таке навчання проходить у кілька етапів. Зокрема, початковий етап (8 класів) передбачає вивчення як загальноосвітніх, так і музичних дисциплін. Учні навчаються у звичайних школах, а музичні заняття відвідують після уроків. Після восьми років навчання учень отримує сертифікат про закінчення.

Кандидатів, що вирішили продовжити свою музичну освіту, чекає іспит на вступ до ліцею при консерваторії. Чотирирічна музична освіта в ліцеї проходить за чітким «муфредатом». Навчальні плани різних консерваторій дуже відрізняються один від одного за складністю, а також за вибором репертуару. Учні, які не виконують програмних вимог, можуть перейти до ліцею іншої консерваторії з більш легким «муфредатом». При цьому учні вивчають також усі дисципліни загальнонаукового циклу (гуманітарні та технічні), але на більш спрощеному рівні. Програми складені таким чином, щоб учні під час навчання грали у шкільних оркестрах, ансамблях та відвідували індивідуальні заняття. По закінченні ліцею (4 роки) випускники складають іспит на отримання «лісансу» (диплому бакалавра).

Наступна особливість: щоб отримати вакантне місце в державних симфонічних оркестрах, не обов'язково мати консерваторський диплом: потрібно просто успішно пройти конкурс або прослуховування. Іноді ліцеїсти після школи спочатку отримують місце в оркестрі, а лише після цього йдуть вчитися далі. Проте диплом «лісанса» не дає права викладати, потрібно пройти ще й «педагогічну формацію» (подальше навчання) або закінчити магістратуру. Таким чином, «лісанс» заохочує академічну музичну кар'єру. Консерваторії

Туреччини мають також відділення балету, навчання в яких теж починається з дитячих років.

У ліцях мистецтв Туреччини існує в основному два відділи – музичний та відділ живопису. Вони бувають державними й приватними та мають чотирирічну програму навчання. Орієнтація таких установ спрямована головним чином на педагогічні факультети та факультети мистецтв університетів. Іншими словами, в ліцях навчаються майбутні вчителі музики та образотворчого мистецтва загальноосвітніх шкіл і коледжів. На відміну від консерваторій, ліцеї мистецтв мають єдиний «муфредат» (навчальний план), виданий Міністерством освіти. Від його виконання залежить рівень підготовленості абітурієнтів до університетських вступних іспитів. Певна частина учнів, яка успішно завершила навчання, має можливість отримати право вступу до університету. В залежності від рівня музичного розвитку деякі учні ліцеїв мистецтв можуть виконувати складні концертні п'єси на конкурсах, а інші навіть не підозрюють про існування арпеджіо. Звичайно, тут величезну роль відіграє належність школи до приватного чи державного сектора, розташування її в центрі або на периферії, активність і світогляд (орієнтація на Схід чи Захід) всього персоналу, професійність викладачів і, нарешті, – матеріальна база. В країні, де купівля фортепіано донині вважається розкішшю, заняття класичною музикою залишається справою привілейованого класу.

Між ліцями мистецтв і консерваторіями споконвіку існує жорстка конкуренція. Педагоги ліцеїв мистецтв і консерваторій по-різному оцінюють шанси на майбутнє працевлаштування своїх учнів. Адже вчитель музики в школах Туреччини завжди знайде собі місце, навіть і на периферії, а вакантні місця в професійних оркестрах відкриваються нечасто, та й конкурс туди чималий.

Слід зауважити, що ліцеї мистецтв та консерваторії мають різні освітні задачі: одні здійснюють загальну підготовку, інші – фахову. Незважаючи на те, що учні консерваторій вважають ліцеї мистецтв непрестижними для здобуття музичної освіти, велика кількість випускників консерваторій працюють саме в

ліцях. Втім, і тут існують свої винятки: найбільш талановиті випускники ліцею мистецтв приходять у консерваторський «лісанс» (академію), а лише згодом стають професійними музикантами. Отже, стає очевидним той факт, що система музичної освіти в турецьких ліцях мистецтв не є фаховою та спрямована на загальний розвиток учнів.

В різних консерваторіях освіта ґрунтується на методичних засадах окремих європейських музичних систем. Так, деякі консерваторії багато років практикують «російську школу» навчання. Зустрічаються «німецькі», «американські», які поступово переходять на «французьку», навіть «бельгійську» музичну систему. Зазначимо, що така різнобарвність культурних впливів іноді призводить до зниження загального рівня фахової музичної освіти: це виявляється в стилях інтерпретації виконуваних творів та недосконалості методів викладання.

Офіційна музична політика, схвалена ще в роки проголошення Турецької Республіки (1923р.), визнає народні наспіви, що є традиційно одноголосними, головним джерелом сучасної турецької музики. Провідними інструментами для їх виконання й на сьогодні залишаються сази, кавал, тар, кеманча, чифтена, мей, зурна, давул, тулум, тамбурин, уд, кудюм, деф. Із сучасних виконавців можна назвати Мюніра Нуреттіна Сельчука, Аладдіна Явашча, Бекіра Ситки Сезгіна, Мералю Угурлу, Інджил Чайірли. Зауважимо, що значна роль у поширенні в країні поліфонічної музики належить оркестровим колективам, у яких грають багато випускників музичних навчальних закладів. Так, найстарішим в Туреччині є Президентський симфонічний оркестр. Крім державних оркестрів існує безліч відомих приватних оркестрів, наприклад, Бількентський симфонічний оркестр, Стамбульський філармонічний оркестр «Борусан» і Камерний оркестр Акбанка.

У період після падіння Берлінської стіни (1989р.) відбулася значна ротація кваліфікованих фахівців з Європи до Туреччини та у зворотному напрямку. Європейські спеціалісти привезли з собою свій музичний світогляд, свій певний «багаж» знань. Тут слід наголосити, що антимузична позиція ісламу того часу не

означала повної відсутності елементів музики в ритуалі самої релігійної служби, хоча мусульманство призначало їй утилітарну функцію фону, що підсилює сакральне значення слова в мелодійній декламації Корану, заклику до молитви тощо. Парадоксальність ситуації полягала в тому, що теоретично обґрунтована заборона не спричинила фактичного неприйняття музичного мистецтва як такого. Тому сучасні виконавці естрадної (і навіть класичної) музики неодмінно включають до свого репертуару етнічні мелодії й поезії, спираючись при цьому на розмаїття літературних та музичних форм турецького фольклору.

У 90-х роках ХХ століття зразки західного пісенного репертуару спочатку виконувалися в перекладі місцевою мовою, згодом виникла турецька естрадна музика, яка являла собою суміш легкої західної та народної турецької, з її самобутністю, оригінальністю та музикальністю. Диски з турецькою популярною та рок-музикою б'ють рекорди за рейтингами прослуховування та купівлі в більшості аудиторії, особливо серед молоді. Музика сучасних турецьких виконавців завойовує європейські та американські чарти, хіти Туреччини звучать не тільки на дискотеках Стамбула та Анкари, а й у багатьох зарубіжних фільмах. Чимало виконавців сучасної турецької популярної музики отримали освіту в країнах Західної Європи. Останніми роками спостерігаються значні успіхи в розвитку року та джазу. За цими напрямками молодіжної музики уважно стежать сучасні музичні колективи Туреччини.

Підсумовуючи все вище викладене, слід відмітити, що сучасна музична освіта Турецької Республіки спрямована на розвиток самостійності й творчої активності учнів. Сьогодні завдяки зміцненню культурних зв'язків між Туреччиною та багатьма європейськими державами й зростанню творчої співдружності кожен бажаючий може отримати освіту в обраній країні. Серед джерел живлення професійної музики надзвичайно велике значення й дотепер належить фольклору. Система музичної освіти Туреччини й надалі продовжує ґрунтуватися на синтезі народних джерел з академічною музикою, дотримуючись при цьому чітких принципів у застосуванні їх на практиці.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Емельянова Н.М. Частные школы в турецкой образовательной системе / Турция на рубеже XX – XXI веков. – М., 2008. – С. 162-179.
2. Еремеев Д.Е., Мейер М.С. История Турции в средние века и новое время / Д.Е. Еремеев – М.: МГУ, 1992. – 256 с.
3. Кропотов В.С., Ормели В.Ю., Полканова А.Ю. Историческая территория и этнокультура Турции / Симферополь: Доля, 2005. – 148 с.
4. Макарадзе Э.Х. Актуальные проблемы в современной Турции // Ближний Восток и современность. – М.: ИИИиБВ, 2004. – №22. – С. 32.

Ирина Цюряк. Музыкальное образование в Турецкой Республике. *В статье представлены некоторые аспекты музыкального образования в Турции на современном этапе. Рассматриваются определенные качественные и целевые признаки образовательных заведений Турецкой Республики. Показана специфика учебных планов в музыкальных школах, консерваториях и лицеях искусств, проанализированы пути развития основных элементов и принципов обучения музыке в условиях самобытных культурных традиций и широкого использования национального фольклора.*

Iryna Tsyuryak. Music education in Turkish Republic. *Some aspects of music education of Turkish Republic at the present stage, the characteristic features and the ways of development of both certain and target signs of educational establishments of Turkish Republic. The specification of their schedules plans, academies and art lyceums, the ways of development of the main elements and study principles of music in the conditions of original cultural traditions and great usage of the national folklore are considered in this article.*